

Afrika'da İslamiyet -Dünü, Bugünü, Yarını-

(Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı, 22-23 Nisan 2017 İstanbul)

Adnan ADIGÜZEL

İSAV (İslamî İlimler Araştırma Vakfı), İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve **Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM)**' tarafından Afrika'da İslamiyet –Dünü, Bugünü, Yarını- başlıklı Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı İstanbul'da düzenlendi. Bu toplantının katılımcılarının büyük bir çoğunluğunu Afrikalı dostlarımız oluşturmuştur. İki gün boyunca, açılış oturumu ve arkasından dokuz oturum olarak gerçekleşen toplantıda gerçekten de Afrika'daki İslamiyet'in dünü ve bugünü çok yönlü bir biçimde tartışıldı, kıtanın geleceği hakkında düşünce ve önerilere yer verildi. Bu toplantının ortaya çıkmasında emeği geçenlere hemen her katılımcı teker teker en samimi ifadelerle teşekkürlerini bildirdiler. Biz de bu anlamda bir dinleyici olarak teşekkürlerimizi ifade etmeliyiz.

Gerek vakfın (İSAV), gerekse üniversitenin (İMÜ) bu toplantıya destek vermeleri elbette çok önemlidir ve her türlü takdiri hak etmektedir. Tabii ki bu çalışmaların yürütülmesi ve başarıyla sonuçlandırılması çok özel çabalar gerektirmektedir. Bu çabaları üstlenmek ve aynı zamanda bu çalışmadaki işleri üstlenecek doğru kişileri bulmak ve onları iyi bir şekilde organize etmek de takdire şayan önemli bir iştir. Bu anlamda en büyük çabanın Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Ahmet Kavas hocamızdan geldiğine inanıyor ve kendisine teşekkür edilmesinin bir borç olduğunu ifade ediyoruz. Yine Ahmet Kavas hocamızla birlikte düzenleme kurulunda yer alan, Prof. Dr. Âdem Apak, İSAV'dan Ahmet Yıldız, Yrd. Doç. Dr. Muhammed Tandoğan, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Selim Yılmaz ve Yrd. Doç. Dr. Abdullah Erdem Taş'a da emek ve çabalarından dolayı ayrı ayrı teşekkür etmeliyiz.

Bu toplantıda Afrika ile ilgili birçok konu ele alınmış, çeşitli konularla ilgili bildirimler sunulmuştur. Bunları genel anlamda özet olarak ifade etmek gerekirse; öncelikle tarihi süreç içerisinde Afrika kıtasının

* Doç. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi.

farklı bölgelerinde İslamlaşmanın başlaması, İslamiyet'in bölgede yayılması ve İslam'ın yayılmasıyla beraber bu kıtada kurulan İslam devletlerinin hangileri olduğu gibi konuları ele alan bildirilere yer verilmiştir. Yine, tarihi bağlamda Müslüman Afrika devletleri ve halklarıyla Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerle, Afrikalı Müslümanlarının günümüzdeki durumlarının bölge bölge ele alınmaları ve geleceğe dair beklentileri gibi konularda bildiriler sunulmuştur.

Toplantı, Sayın Prof. Dr. Ahmet Kavas'ın açılış konuşması ardından açılış oturumuyla başlatılmıştır. Açılış oturumu, Prof. Dr. Salih Tuğ hocamızın başkanlığında, İSAV Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Ali Özek, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. M. İhsan Karaman ve Diyanet İşleri Başkanı (Prof. Dr.) Mehmet Görmez'e vekâleten Doç. Dr. Enver Arpa'nın konuşmaları ve Harvard Üniversitesinden sayın Prof. Dr. Ousmane Kane'nin açılış konferansı ile gerçekleştirilmiştir. Ardından iki gün boyunca devam edecek olan dokuz oturumluk toplantılara geçilmiştir. Her oturumda, oturum başkanı ve dört konuşmacı olmak üzere beş değerli hocamız yer almışlardır. Bu hocalarımız, oturum başkanları da dâhil olmak üzere büyük bir çoğunluğu (%80) toplantının konusu olan Afrika'nın çeşitli bölgelerinden gelen araştırmacılarıdır. Bu toplantılara Afrika'nın Kuzeyi, Güneyi, Doğusu, Batısı, Sahra ve Sahraaltı gibi çeşitli yönlerini ele alan bildiriler sunulmuştur. Burada tek tek bildirilerin içeriği hakkında bilgi vermek elbette sözü çok uzatacak ve böyle bir şey bu yazının maksadını da aşmış olacaktır. Diğer yandan inşallah en kısa zamanda bu bildirilerin basılmasıyla tam metin olarak okuma imkanımız olacaktır. Böylece Afrika konusunda daha güncel, doyurucu, kapsamlı ve doğru bilgilere ulaşılmış olunacaktır. Ancak burada, toplantılarda ve katılımcılarla birebir görüşmelerimizde dikkat çekilen bazı noktaları aklımızda kaldığı şekilde ifade edelim:

1. Öncelikle Afrika'nın çok farklı bölgelerinden, çok farklı ülkelere gelen katılımcıların bu toplantı vesilesiyle ve bu güne kadar Türkiye'nin kendilerine olan ilgisinden dolayı teşekkürlerini ilettiklerini ifade etmişlerdir.
2. Özellikle son yıllarda Türkiye'nin bölgenin hemen her yerinde elçilikler açmış olması, eğitim, kültür, sağlık gibi alanlarda yatırımlar yapması ve bölge halklarının her türlü sorunuyla ilgilenmesi ve kendi kendilerine yetebilmesi konularındaki destekleri dile getirilmiştir.

3. Afrika'nın yıllarca yoğun bir şekilde açlık, kıtlık, fakirlik, ~~yar-~~
~~etmeler~~, iç çatışmalar ve savaşlarla anıldığı halde, burada kıtanın insan potansiyeli, İslamlaşma süreçleri, İlmî birikimi, siyasal ve sosyal durumu, zenginlikleri gibi konuların ele alınması toplantıya apayrı bir özellik ve güzellik kattığı belirtilmiştir.
4. Afrika'nın daha Medine'ye hicretten önce Habeşistan hicretiyle Müslümanları kabul ettiği ve onlara sığınak olduğu dile getirilmiştir. Yine Hz. Ömer döneminde hicri kırklı yılların başından itibaren de Mısır'dan başlayarak ilk yüzyıl dolmadan Kuzey Afrika'nın baştanbaşa Müslüman coğrafyasının bir parçası olduğu dile getirilmiştir. Bu dönemde İslamiyet'in bir yandan Mısır ve Sudan üzerinden, bir yandan da Mağrib, Moritanya ve Sahra bölgesi üzerinden orta Afrika'ya da ulaştığı ve burada yayılmaya başladığı dile getirilmiştir.
5. Burada düzenlenen milletlerarası ilmî toplantıda tek tek bütün ülkeler temsil edilmese de ana hatlarıyla Afrika'nın hemen her tarafını ve her dönemini konu alan bildiriler ortaya sunulmuştur. Bu bildirilerle Afrika'daki sosyal, ekonomik, siyasal, dinî durum, demografik yapı ve eğitim gibi konular başta olmak üzere çok çeşitli konular dile getirilmiştir.
6. Kıtadaki sömürgeciliğin seyri, kıtaya etkileri ve bundan tamamen kurtulma yolundaki çabalar ve yapılması gerekenler üzerine kafa yorulmuştur.
7. Bu coğrafyadaki sömürge izlerinin belki de en önemli göstergelerinden biri dil ve din konusu olmalıdır. Sömürgeciler zorunlu olarak kendi dillerini öğretmişler ve dinlerini de yerleştirmeye çalışmışlardır. Bunu bir telkinden de öte birçok yerde zorlayarak gerçekleştirmişlerdir. Bu coğrafyada önemli ölçüde Hıristiyan nüfusun oluşması ve Müslüman temsilcilerinin önemli bir kısmının bildirilerini İngilizce ya da Fransızca sunmuş olması bunun önemli bir göstergesi olarak görülebilir.
8. Bu toplantılarda sunulan bildirilerle Osmanlı Devleti'nin gerek manevi nüfuz olarak gerek doğrudan Afrika'nın her yerinde var olduğu ortaya konulmuştur. Nitekim sömürge güçlerinin Sahra Kebîr (Biladu's-Sudan) bölgesinde Tevarıkların yaşadığı yerlerde hâkimiyet kurmaya başladıkları XIX. yüzyıl sonlarında

bölgenin güneyinde Çad ve Nijer'deki Müslümanlara da kol kanat germeye çalıştığı görülmüştür. Yani, bugünkü Mağrib (Fas), Moritanya, Senegal, Mali, Nijer, Çad, Güney Sudan, Somali gibi ülkelere kadar olan bölge insanları, Osmanlı Devleti'nin ya sınır komşuları ya da tebaalarıydılar. Burada yaşayan insanlar tebaa ~~olma~~ ya da komşu olmalarından dolayı, komşuluk ve dindaşlık hukuku gereğince Osmanlı Devleti'nin desteğini beklemişlerdir. Osmanlı Devleti'nin buradaki insanları desteklemiş olması ve bu konudaki gayretleri bizzat katılımcılar tarafından takdir edilmiş ve defalarca dile getirilmiştir. Yine bugün de Türkiye'nin bu coğrafyadaki insanlara çok yönlü destekleri belirtilmiştir.

9. Kuzey Afrika Sahil Şeridi dışında kalan Afrika'nın büyük bir kısmında İslamiyet'in tüccar, seyyahlar ve diğer sivil Müslümanların gayretleriyle yayıldığı ifade edilmiştir. Bugün de bir takım engellemelere rağmen İslamiyet'in Sahraaltı ve Güney Afrika ülkelerinde yayılmaya devam ettiği dile getirilmiştir. Afrika'nın birçok noktasında bu konuda çalışan dernek ve vakıflar kurulduğu ve çalışmalar yapıldığı ifade edilmiştir.

10. Afrikalı tebliğ sahiplerinden biri: "*Bu tanıma-tanışma toplantısı olsun, ancak burada kalmasın; alt çalışma birimleri ve ortak çalışma grupları oluşturalım; bu çalışmalarını devamını getirelim*" temennisini dile getirmiştir. Buna katılmamak mümkün değildir. Bizim de temennimiz, inşallah bundan sonraki dönemde bu konudaki çalışmalar daha verimli toplantılarla geliştirilerek devam ettirilmesidir.

Burada tebliğ konularını ve anlatılanları tek tek ifade etmek bu yazının maksadını aşacaktır. Ancak tek tek tebliğ başlıkları olmasa da her oturumun ana temasının belirtildiği ana başlıkları belirterek bu konuyu bitirelim. Dokuz oturum olarak ayarlanmış olan toplantıların ana başlıkları şöyle belirlenmiştir:

1. Başlangıçtan Osmanlı Dönemine Kadar Mısır ve Mağrib'te İslamiyet.
2. Sahraaltı Afrika'da İslamiyet ve Osmanlı ile Münasebetleri.
3. Batı Afrika'da İslamiyet (I).
4. Batı Afrika'da İslamiyet (II).

5. Osmanlı'dan Günümüze Mısır ve Mağrib'te İslamiyet.
6. Osmanlı'dan Günümüze Sahraaltı Afrika'da İslamiyet.
7. Doğu ve Güney Afrika'da İslamiyet.
8. Afrika'nın Güncel Meseleleri ve İslamiyet.
9. Afrika'da İlmî ve Sosyo-Kültürel Hayat.

Bu toplantıların gereği ve önemine inanıyor, tekrar daha güzel ve verimli yenilerinin de düzenlenmesini diliyoruz. Bu toplantının sonuç bildirisinde ifade edildiğine göre üç ay içinde bildiriler kitabı da basılarak bütün metinlere ulaşma imkânı doğacaktır.

Bu toplantı sonunda bir "Sonuç Bildirisi" yayınlanmıştır. Bu bildiri-
riden birkaç satırı burada iktibas ederek bu yazıyı bitirelim. Bu vesileyle emeği geçen herkese tekrar dualarımızı ve teşekkürlerimizi sunuyoruz.

SONUÇ BİLDİRGESİ'NDEN

Sömürgecilik öncesi dönemde kıta yerlisi devletlerin tamamına yakını Müslümanlar tarafından idare ediliyorlardı. Osmanlı Devleti 16. yüzyılın başında kıtanın kuzeyi ve doğusunda Avrupalıların ilk sömürgeci hamlelerini durdurdu. Ardından buraları doğrudan idare etmeye başladı. Mısır, Trablusgarp (Libya), Tunus, Cezayir ve Habeş isimli 5 ayrı eyaleti ile 30 milyon km²'lik neredeyse üçte birini kaplayan alanını idare etmesi;

Fas, Mali, Func (Sudan), Zengibar (Tanzanya), Kânim-Bornu (Çad-Nijerya) ve Harar (Etiyopya) gibi Müslümanların kendi yerel idareleri ile dostane ilişkileri geliştirmesi;

Güney Afrika, Madagaskar, Moritus ve Mozambik gibi Müslümanların azınlık olarak yaşadıkları yerlerdeki dindaşları ile kurduğu irtibatları henüz aydınlatılmış değildir. Bu açıdan gerçekleştirilen uluslararası sempozyum aracılığıyla farklı bir perspektifle Afrika'nın gerçek sahipleri tarafından bu kadim birliktelik gün yüzüne çıkarılmıştır.

Avrupalıların Papalık öncülüğünde Katolikler adına, Protestan ve diğer kilise çevrelerinin de dahil olmasıyla tüm misyonerlik faaliyetleri

sömürgecilik öncesi adeta kıtaya abanmış ve halen devam eden yoğun çalışmaları ile bir anda Hıristiyanlığın en etkin alanları arasına dahil edilmiş ve etmeye de devam etmektedir.

Bir taraftan din üzerinden sömürgeci yayılma, diğer taraftan Selefilik adı altındaki yeni yıkıcı akımların kıtada giderek taraftar bulması, İran'ın Şiiliğe yeni alan açmak için Afrika'yı seçmesi buradaki Müslümanlığının bugünü kadar yarımını da yakından ilgilendirmektedir. 700 milyondan fazla Müslümanın yaşadığı kıtada üç beş terör örgütünün çoğu yabancı devletlerin kontrolündeki silahlı ve kimi zaman katliama varan girişimlerinin arkasında yatan temel sebepler yeni sömürgecilerin müdahalelerine zemin hazırlamaktır. İslam adına yaptıklarını iddia ettikleri vahşet ile en çok zararı da Müslümanlara verdikleri davranışları hiçbir şekilde tasvip edilmemektedir.

Bugün Afrika Müslümanlığı yalnız değil, bilakis büyük bir güçtür. İslam İşbirliği Teşkilatı'nın 57'i üye ülkesinden 27'si Afrika'dadır. BM'de de en güçlü grubu 54 Afrika ülkesi oluşturmaktadır. 2005'ten beri ise Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri yeni bir sürece girmiş ve hızla ilerlemektedir.

İSAV'ın AFAM ve İstanbul Medeniyet Üniversitesi ile düzenlediği bu uluslararası sempozyum, ülkemizde Afrika'ya ilgi duyan akademisyenler ve Türkiye'de okuyan Afrikalı lisans ve lisansüstü öğrenciler tarafından yoğun ilgiyle takip edilmiştir ve en geç üç ay içerisinde tüm tebliğler kitaplaştırılarak ilim alemine sunulacaktır. Daha nice başarılı ilmi faaliyetlerde buluşmayı ümit eder, ilginiz için teşekkür ederiz.

(AFAM) Kurucu Başkanı, E. Büyükelçi

Prof. Dr. Ahmet KAVAS

AFRİKA'DA İSLAMİYET -DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI-

SEMPOZYUMDAN BAZI GÖRÜNTÜLER

İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI
وقف دراسات العلوم الإسلامية
THE FOUNDATION FOR RESEARCH IN ISLAMIC SCIENCES

**AFRİKA'DA
İSLÂMİYET**
— DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI —

ISLAM IN AFRICA
— PAST, PRESENT AND THE FUTURE —

الإسلام في إفريقيا
الماضي والحاضر والمستقبل

MİLLETLERARASI
İLMÎ TOPLANTI
INTERNATIONAL
CONFERENCE
المؤتمر العلمي العالمي

**22-23 NİSAN
APRIL 2017** | **ERESİN HOTEL
TOPKAPI / İSTANBUL**
İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI • İrtibat: 0212 523 54 57 • isav@isav.org.tr

ADNAN ADIGÜZEL

AFRİKA'DA İSLAMİYET -DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI-

ADNAN ADIGÜZEL

